

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta
Katedra pastorálních odborov a právnych vied

Rudolf Machálik
**KVANTITATÍVNA ANALÝZA SÉRIE UČEBNÍC DEJEPISU PRE
ZÁKLADNÉ ŠKOLY**

Bakalárska práca

Vedoucí práce: Dr. Vojtěch Eliáš

PRAHA 2010

Pod'akovanie

Rád by som vyslovil poďakovanie Dr. Vojtěchovi Eliášovi, vedúcemu mojej bakalárskej práce za odborné vedenie, cenné rady a pomoc pri spracovaní uvedenej témy.

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne a v zozname literatúry uviedol všetky informačné zdroje, ktoré som použil.

V Prahe dňa 6. apríla 2010

Obsah

Úvod.....	5
1. Predmet analýzy	6
1.1 Charakteristika série učebníc.....	6
1.2 Obrazový materiál.....	7
1.3 Autori učebníc	8
2. Obrázky všeobecne.....	9
2.1 Kresťanský obrázok.....	9
2.2 Charakter kresťanského obrázku	10
2.3 Texty s náboženským obsahom.....	11
3. Kvantitatívna analýza učebníc dejepisu.....	11
3.1 Pravek a starovek pre základné školy – I. časť.....	11
3.1.1 Text s náboženským charakterom.....	12
3.1.2 Časové rozdelenie	12
3.1.3 Obrazový materiál.....	13
3.1.4 Mapy.....	13
3.1.5 Časové priamky.....	14
3.1.6 Kontrolné otázky	14
3.1.7 Zhrnutie	14
3.2 Pravek a starovek pre základné školy – II. časť.....	15
3.2.1 Zmienky o náboženstve a kresťanstve	15
3.2.2 Rozdelenie času v dobe antiky	16
3.2.3 Obrázky a fotografie.....	16
3.2.4 Mapy.....	16
3.2.5 Časové priamky.....	17
3.2.6 Otázky a úlohy	18
3.2.7 Zhrnutie	19
3.3 Stredovek pre základné školy - I. časť.....	19
3.3.1 Zmienky v textoch o kresťanstve	20
3.3.2 Časové rozdelenie	21
3.3.3 Obrázky, fotografie	21
3.3.4 Mapy.....	22
3.3.5 Rozdelenie priamok času	22
3.3.6 Kontrolné otázky	22
3.3.7 Zhrnutie	23
3.4 Stredovek pre základné školy - II.časť.....	23
3.4.1 Text s kresťanským obsahom.....	23

3.4.2 Časové rozdelenie	24
3.4.3 Obrazový materiál	25
3.4.4 Mapy.....	25
3.4.5 Priamky času	26
3.4.6 Kontrolné otázky	26
3.4.7 Zhrnutie	26
<i>3.5 Stredovek pre základné školy - III. časť</i>	27
3.5.1 Zmienky o kresťanstve.....	27
3.5.2 Časové rozdelenie	28
3.5.3 Obrázky	28
3.5.4 Mapy.....	29
3.5.5 Rozdelenie priamok času	29
3.5.6 Kontrolné otázky	30
3.5.7 Zhrnutie	30
<i>3.6 Novovek pre základné školy - I. časť</i>	30
3.6.1 Texty s kresťanským obsahom.....	31
3.6.2 Obrázky	31
3.6.3 Časové rozdelenie	32
3.6.4 Mapy.....	32
3.6.5 Zhrnutie	32
<i>3.7 Novovek pre základné školy - II. časť</i>	33
3.7.1 Texty s kresťanským obsahom.....	33
3.7.2 Obrázky	33
3.7.3 Časové rozdelenie	34
3.7.4 Mapy.....	34
3.7.5 Zhrnutie	35
<i>3.8 Novovek pre základné školy - III. časť</i>	35
3.8.1 Obrázky	35
3.8.2 Časové rozdelenie	36
3.8.3 Mapy.....	36
3.8.4 Zhrnutie	37
4. Celkové zhrnutie	37
Záver.....	39
Zoznam skratiek	42
Zoznam literatury	
Annotacion	
Résumé	

Úvod

Učebnice patria medzi najzákladnejšie pomôcky učiteľa pri výuke. V mojej práci sa budem zaoberať kvantitatívnou analýzou jednej série učebníc dejepisu pre základné školy. Nakoľko je momentálne viac druhov učebníc, resp. učebných materiálov, vybral som si jedno z najstarších vydaní používaných pri výukách dejepisu v Českej republike.

Keďže sa kladú náročné požiadavky na materiály pre výučbu, v súčasnosti je možnosť, aby pedagóg sám zvolil, ktorý doporučený materiál použije. Učebnica by mala byť primerane obsiahla pri konkrétnych témach a vybraných kapitolách, aby zbytočne dieťa nezaťažovala informáciami, ale aby podávala ucelený pohľad na danú tému. Dobre spracovaná učebnica môže podať žiakom kvalitné informácie a učiteľovi oporu pri výuke. Do istej miery musí mať aj zábavný charakter, aby nevypadala ako hromada informačného materiálu, avšak správne zvolená didaktika, farebná kombinácia a veľkosť písma, fotografie, obrázky, mapy - to všetko môže urobiť učebnicu atraktívnou a pútavou a tým splniť svoj účel odovzdania informácií. Práve spomínané vedľajšie formy môžu byť nositeľmi, vhodným spôsobom podať hlavný zámer, pamätať si konkrétnu látku. Rozhodol som sa preskúmať sériu učebníc dejepisu, podľa ktorých sa učí na základných školách v akom rozsahu splňujú tieto kritéria. Nakoľko sú dnes deti doslova zaplavené informáciami, majú dnes učebnice silných konkurentov, pretože dieťa dáva prednosť kreatívnej tvorbe.

Bude použitá štatistická metóda: percentuálne zastúpenie na jednotlivých stranách vzhľadom k celkovému počtu strán k učebnici.

Predmetom bádania je zistiť, čo všetko konkrétne učebnice obsahujú, overiť počet kapitol a podkapitol, ďalej používanie pomocného materiálu ako mapky, grafy, časové priamky, obrázky a fotografie. Sledovať rozloženie textov v kombinácii s rôznymi pomôckami ako sú slovníky, zoznam prameňov a citovaných historických textov. Prevediem aj kvantitatívnu analýzu učebníc, ohľadne prezentácie náboženstva a kresťanstva. V priebehu práce budem sledovať, koľko obsahu nesie náboženský, alebo kresťanský charakter. Porovnať obrázky ktoré majú prezentovať kresťanstvo, alebo sa len náhodne vyobrazuje symbolika kresťanstva.

1. Predmet analýzy

Úlohou mojej práce je kvantitatívne zhodnotiť jednu sériu učebníc dejepisu pre základné školy, ktoré sa v súčasnosti používajú pri výuke 2. stupňa v Českej republike. Výuka dejepisu plní vo vyučovacom procese niekoľko funkcií, ktoré prispievajú k rozumovému rozvoju žiakov. V konečnom dôsledku, rozhodným spôsobom prispieva k postupnému včleňovaniu žiakov do sveta znalostí a hodnôt spoločnosti v ktorej žijú.

Z tohoto základného kultúrnotvorného významu plynie, že jeho úlohou je zoznámiť žiakov so základnými dejinnými udalosťami a osobnosťami všeobecných a českých dejín v takom rozsahu a takým spôsobom, aby pochopili dejiny, nie ako dávny sled udalostí, ale ako odkaz minulých generácií.

Úlohou výuky dejepisu je poskytnúť žiakom informácie o všetkých zmenách ktorými spoločnosť prešla a odhalovať príčiny, ktoré to spôsobovali. Učebnica je v tomto procese pomocníkom pedagóga pri výuke, preto nás bude zaujímať koľko môže učebnica ponúknuť informácií, aby sa stala užitočnou a tým splnila svoju úlohu, odovzdať preberanú látku. Vyučovaním rozumieme systematickú výchovne - vzdelávaciu činnosť vo vyučovacej jednotke, pri ktorej sa rozvíjajú u žiakov vedomosti, dovednosti, schopnosti a upevňujú sa ich postoje ku skutočnosti.¹

1.1 Charakteristika série učebníc

Učebné materiály, ktoré budem analyzovať patria medzi staršie vydania a pedagóg má pri výklade látky, priestor pri výbere konkrétnych kapitol a podkapitol. Celkový počet analyzovaných učebníc je 8 kusov. Jedná sa o I. a II. časť učebníc dejepisu „Pravek a starovek pre základné školy“, ktoré vydalo Štátne pedagogické nakladateľstvo Praha zo dňa 8. februára 1991, ďalej I., II. a III. časť dejepisu „Stredovek pre základné školy“, vydané Štátnym podagogickým nakladateľstvom Praha, zo dňa 29. marca 1991, ďalej „Novovek pre základné školy - I. časť“, vydala Scientia, zo dňa 23. apríla 1991, „Novovek pre základné školy - II. časť“, vydalo Štátne pedagogické vydavateľstvo Praha, zo dňa 23. apríla 1991, „Novovek pre základné školy - III.časť“, vydané vydavateľstvom Práce Praha,zo dňa 23. apríla 1991, všetky učebnice vydané so súhlasom MŠMT ČR. Učebnice „Pravek a starovek“ majú 7. vydanie, učebnice „Stredovek pre základné školy“ 2. vydania, učebnice „Novovek pre základné školy“

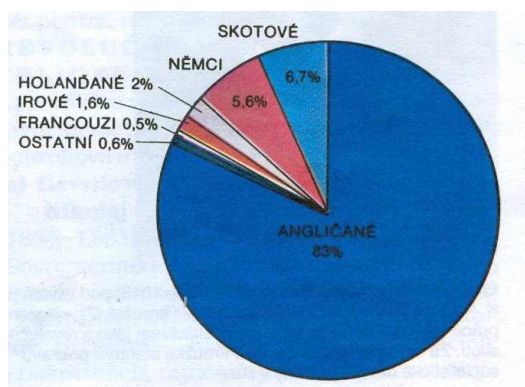
---

¹ Srov. JÚVA Vladimír a kol.: Základy pedagogiky. Brno: Paido, 2001, 63.

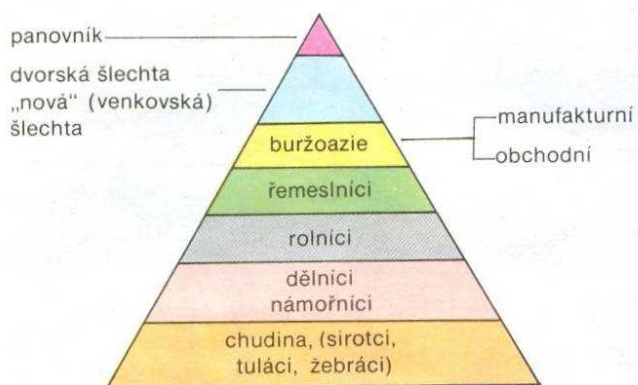
2. vydania. Učebnice sú vydané formou zošitov, majú rovnakú veľkosť, majú rôzny počet strán, nakoľko niektoré udalosti sú opísané podrobnejšie. Sériu je bohato ilustrovaná a pomer textu k obrazovému materiálu je približne 1:1.

Jednotlivé učebnice sú rozdelené na kapitoly a podkapitoly. Obsahujú vlastný text, ktorý sa zaoberá konkrétnou témou ktorá opisuje konkrétne obdobie, alebo udalosti. Text je doplnený otázkami, ktoré sa vzťahujú k téme a zaradené sú v texte, alebo na konci výkladu látky.

Každý obrázok je doplnený vysvetľujúcim komentárom. Často sa objavujú mapy, priamky času, grafy a tabuľky. V niektorých častiach nájdeme citované historické dokumenty, slovníček s pojmami, ktoré sú pre žiakov nové. U niektorých cudzojazyčných mien a názvov je nájdeme fonetickú podobu.

Obrázok č. 1
Graf koláčový²

Obrázok č. 2
Grafické znázornenie usporiadania spoločnosti³

1.2 Obrazový materiál

Každý akt vyučovania využíva materiálne prostriedky, ktoré zaisťujú priebeh vyučovania. Didaktická teória rozoznáva a popisuje široký repertoár týchto prostriedkov, medzi nimi tvorí hlavnú kategóriu učebné pomôcky.⁴ Môžu byť rôzneho charakteru, sú vizuálne ako napr. mapy, grafy, časové priamky. Obrázok je veľmi vhodný doplnujúci materiál, pretože pamäť uchováva obraz ľahšie než písané slovo. Tento spôsob metódy je využívaný pomerne často, čo je patrne vidieť aj v našich učebniciach. Napr. gulatý oblúk môže predstavovať románsky sloh, oblúk lomený sloh gotický. Táto pomôcka môže

² U VIII, str. 32.

³ U V, str. 71.

⁴ Srov. PRŮCHA Jan: Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2006, 107.

napomáhať žiakom, ako určitá symbolika, alebo kľúč k predstave o naučenej látke. Velmi pútavé môžu byť kreslené obrázky z obdobia praveku, ktoré sú malované v spolupráci výtvarníkov a vedcov. Kreslený obrázok umožňuje učiteľovi predstaviť konkrétnu a reálnu podobu historického oblečenia, starého písma, obydli a rôznych činností.

Ďalšou pomôckou sú mapy a priamky času. Pomocou mapiek si žiaci jednoduchšie predstavia, kde sa jednotlivý priebeh udalostí odohrával, akým smerom sa posúvali rôzne hranice apod.

U každej dejinnej udalosti je potrebné overiť obdobie, kedy k udalosti došlo k čomu napomáha priamka času. Z priamiek času sa overuje časová postupnosť jednotlivých historických udalostí. Tabulky zobrazujú prehľadné usporiadanie výsledkov zhrnutých výsledkov výskumu.

Otázka predstavuje impulz k činnosti k premýšľaniu nad konkrétnou témou. Je to podnet k aktivovaniu poznávacích procesov žiaka. Otázka by mala byť jasná, zrozumiteľná, stručná a presne formulovaná. Mala by zahŕňať iba jeden problém a prípadne ďalšie by mali na seba navazovať.

1.3 Autori učebníc

Medzi hlavných autorov učebníc patria:

I. a II. časť Pravek a starovek	Václav Michovský
I., II. a III. časť Stredovek	Miroslav Hroch
I., II. a III. časť Novovek	Vratislav Čapek

- Odborné konzultácie učebníc: Pravek a starovek Pavel Oliva, Miroslav Buchvaldek, Jan Pečírka, Miroslav Richter, Anna Schmitzerová, Vladimír Souček.
- Václav Michovský (1924-1994) je autorom Príručky k učebnici dejepisu pre 6. ročník vydanej SPN v Prahe v roku 1978.
- Odborné konzultácie učebníc: 1. a 3. časť Stredovek. Julius Janovský, Helena Mandelová, Zdeňka Vasiljevová, 2. časť Jozef Petráň, Marián Skladaný.
- Miroslav Hroch, posobí ako historik a pedagóg na UK v Prahe, Fakulta humanitných štúdií. Je autorom publikácií: napr. Dejiny Norska, Pohľady na národ a nacionalizmus spoluautorom Križiaci vo svätej zemi.
- Odborné konzultácie učebníc: 1., 2. a 3. časť Novovek. Eduard Gombár, Jana Kovaříková, Jaroslav Pátek, Otto Urban, Božena Vaňková, Alena Zavadová, Ján Hučko, Renáta

Wohlgemuthová.

- Vratislav Čapek (1923) je autorom učebníc Dejepis pre stredné školy, Perspektívy školského dejepisu v Európe a USA, spoluautor Svetové dejiny 1. a 2. časť

2. Obrázky všeobecne

Učebnice dejepisu predkladajú žiakom informácie, ktoré majú rozšíriť ich vedomosti, aby nadobudli určitý spôsob sebapoznávania a dokázali naučené informácie používať v živote. Učebnica je zložená z menších častí, aby dieťa bolo schopné informácie postupne spracovať a stotožniť sa s obsahom. K tomuto procesu získavania informácií napomáha obrazový materiál.

Obrázok všeobecne slúži k tomu, aby doložil dôkaz o obsahu učebnice, podporil predstavu žiaka a zaujal svojou formou. Obrázky predstavujú vždy niečo konkrétne, dôkaz historických slohov, priebeh konkrétnych udalostí a má za úlohu rozlišovať napr. oblečenia v gotike, alebo v baroku. Tieto rôzne funkcie obrázkov sú akýmsi potvrdením toho, čo obsahuje text.

2.1 Kresťanský obrázok

Kresťanstvo je súčasťou svetových a národných dejín, preto by bolo nelogické zámerne sa vyhýbať jeho obsahu. Výklad dejepisu má predložiť kresťanstvo, ako súčasť dejín ktoré sa odohrali a určite nájdeme rôzne výklady, ktoré opisujú rovnakú dejinnú udalosť rôznym spôsobom.

V našich učebniciach je veľké množstvo obrázkov, ktoré majú kresťanský charakter, alebo symboliku. Nie vždy však môžu správne, alebo vhodným spôsobom obrázky opísať. Napr. popis obrázku predstavuje Štefana Moysesu, ako významného kultúrneho a politického života na Slovensku, ale chýba zmienka jeho hlavného poslania a to, že bol duchovným, čo je vidieť aj na obrázku u jeho oblečenia.

Obrázok č. 3
Štefan Moyses⁵

Za kresťanský obrázok považujeme ten, ktorý nie len nesie atributy kresťanstva, čo vždy nemusí stačiť, ale svojím charakterom a podobou má prezentovať jeho podstatu.

---

⁵ U VIII, str. 46.

Obrázok č. 4
Chrám sv. Sofie v Kyjeve⁶

2.2 Charakter kresťanského obrázku

Obrázky s kresťanským charakterom síce v učebniciach nájdeme často, ale nie vždy predstavujú kladný postoj a udalosť. Naopak, často napomáhajú autorovi zdôrazniť nejakú špatnú skúsenosť. Napr. upálenie Jana Husa, križiacke výpravy, upalovanie odporcov cirkvi. V malom množstve nájdeme aj mapky s kresťanským charakterom, ako rozdelenie miest v Českom kráľovstve v husitských vojnách na katolícke a husitské, postup križiakov vo Svätej zemi a mapka územného rozloženia náboženstiev.

Obrázok č. 5
Upálenie Majstra Jana Husa v Kostnici⁷

Obrázok č. 6
Inkvizícia upaluje svoje židovské obete⁸

⁶ U III, str. 50.

⁷ U IV, str. 54.

⁸ U IV, str. 82.

2.3 Texty s náboženským obsahom

Mnoho textu sa venuje historickým udalostiam, ktoré sú rôznym spôsobom spjaté s náboženstvom, alebo s cirkvou. V učebniciach Pravek a starovek nájdeme tieto texty len minimálne a náboženstvo je prezentované, ako nevedomosť. V ďalších učebniciach sa pomer stupňuje. Stredovek pre základné školy už obsahuje pomerne bohaté zastúpenie týchto textov. Nájdeme krátku zmienku o isláme, jeho zakladateľovi, princípov a rozšírenia. Početnú časť zaberajú texty s kresťanským obsahom. Opisujú vznik, kto ho založil kresťanstvo, nároky na jeho stúpencov a dôvod rozšírenia. V ďalších častiach, ktoré opisujú dejiny spojené s kresťanstvom, postupne gradujú na v negatívnom pohľade, alebo konkrétne na Katolícku cirkev. Cirkev často vystupuje, ako vládnuca trieda a zdôrazňujú sa jej chyby, ktorých sa dopustila. Nájdeme aj menšie nepresnosti, napr. pri opísaní osobnosti Mikuláša Kopernika, chýba zmienka, že bol kňazom. V texte, ktorý popisuje obdobie tridsaťročnej vojny je krátky text u obrázku Albrechta z Valdštejna, kde autor v jeho životopise tvrdí, že prestúpil z protestantizmu na katolicizmus, čím zradil vieru predkov.⁹

3. Kvantitatívna analýza učebníc dejepisu

3.1 Pravek a starovek pre základné školy – I. časť

I. časť učebnice „Pravek a starovek pre základné školy“ sa žiakom snaží priblížiť veľké časové rozpätie, v ktorom sa budú pohybovať. Texty opisujú primitívne začiatky spoločného súžitia vo skupinách. Spoločenstvo sa postupne rozdeluje na vrstvy, ktoré sa zameriavajú na určitý druh činnosti. Vývoj človeka je zhrnutý ako samostatne sa vyvíjajúci sa rod - rod človeka.¹⁰

Texty ďalej opisujú vývoj človeka od najstaršieho až po ľudí dnešného typu. Autor sa odvoláva na vykopávky, ktoré svedčia o existencii konkrétneho vývojového typu človeka. Všetky kapitoly a podkapitoly postupne stupňujú rozmanitosť výkladu, aby dieťa nadobudlo pocit postupne sa rozvíjajúceho sa človeka, spôsob obživy a postupné ovládnutie prostredia kde žije. Ďalšou charakteristikou pre obdobie je rozvoj rodovej spoločnosti. Obsah učebnice ďalej opisuje aj vznik, rozvoj starých štátov ich zakladanie, kultúru a hospodárstvo. Text sa zaoberá vznikom písma a intelektuálnym rozvojom jednotlivcov, ako aj spoločnosti.

---

⁹ Srov. HROCH Miroslav a kol.: Středověk pro základní školy. 1.díl, Praha: SPN, 1991, 61.

¹⁰ Srov. MICHOVSKÝ Václav a kol.: Pravek a starověk pro základní školy. 1.díl, Praha: SPN, 1991, 12.

Učebnica je rozdelená takto:

- Obdobie praveku, ktorý obsahuje 3 kapitoly a 10 podkapitol
- Obdobie staroveku, ktorý obsahuje 5 kapitol a 8 podkapitol

3.1.1 Text s náboženským charakterom

V našej učebnici popis kresťanstva logicky nenájdeme, ale spomína sa už pojem o ľudskej duši.¹¹ Nájdeme aj zmienky o chrámoch a kňazoch predkresťanského charakteru. Autor však nevidí vieru v existenciu duše v originalite človeka stvoreného Bohom, ale ako výplod fantázie a strachu, neznalostí z nevysvetliteľných prírodných javov. V textoch nájdeme popisované rôzne kulty, napr. kult - ženy, kult - mnoho bohov, kult - ochráncu občiny.

3.1.2 Časové rozdelenie

Učebnica približuje obdobie od roku 3 000 000 pred n.l. do roku 700 pred n.l. Autori sa často odvolávajú na vykopávky t.z. dôkaz existencie určitého typu človeka, používania rôznych materiálov, predmetov v konkrétnych obdobiach.

Vývoj človeka je rozdelený	
Človek zručný	3000000 p.n.l.- 1500000 p.n.l.
Človek vzpriamený	1500000 p.n.l.- 20000 p.n.l.
Človek rozumný	200000 p.n.l. - 40000 p.n.l.
Človek dnešného typu	40000 p.n.l. - 10000 p.n.l.

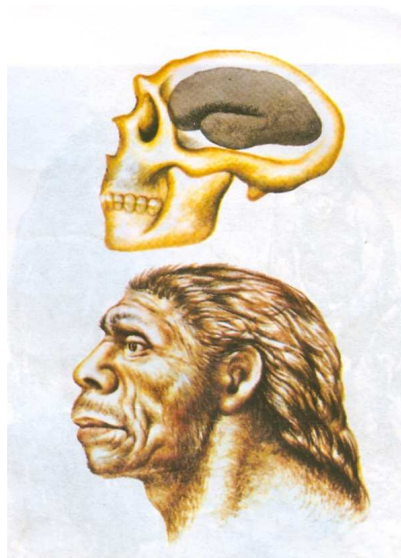
Obdobia sú rozdelené	
Mladšia doba kamenná	8000 p.n.l. - 3000 p.n.l.
Neskorá doba kamenná	3000 p.n.l. - 2000 p.n.l.
Doba bronzová	2000 p.n.l. - 1000 p.n.l.
Doba železná	1000 p.n.l. – 0 n.l.
Doba rímska	0 n.l. - 500 n.l.

¹¹ Srov. MICHOVSKÝ Václav a kol.: Pravek a starověk pro základní školy. 1.díl, Praha: SPN, 1991, 21.

3.1.3 Obrazový materiál

Učebnica je bohato ilustrovaná a dopĺňovaná obrazovým materiálom. Najčastejšie sa stretne s kreslenými obrázkami v dobe praveku, nakoľko by sme asi ťažko hľadali dochovaný obrazový materiál. Vyobrazenia predstavujú typy človeka, jeho pravdepodobnú podobu, jeho obydľia, zbrane, šaty, rôzne pracovné náradia, spracovanie vlákien a opracovávanie kamenných nástrojov. Každý obrázok je opísaný čo predstavuje, alebo opisuje.

Ďalšou skupinou obrázkou sú fotografie starovekých pamiatok, napr. pyramidy, mozaiky, sochy, reliéfy, vázy, truhel pre mŕtvych, indických chrámov a orientálnych predmetov. Obrazový materiál dopĺňuje vznik písma od klinového, sumerské číslice, matematické tabulky, hieroglyfy, egyptské číslice a čínske písmo. Zatiaľ v malom množstve nájdeme materiál s náboženským charakterom, chrámy, kultové predmety.

Obrázok č. 7
Hlava a lebka človeka rozumného¹²

Obrázok č. 8
Spôsob opracovania kamenných nástrojov¹³

3.1.4 Mapy

V učebnici sa mapy objavujú v súvislosti zladnenia Európy v dobe ľadovej, kde s pomocou hraničného vyznačenia sú označené teplotné rozdiely. Ďalšia mapa predstavuje výskyt kostrových ostatkov vo svete a to konkrétne človeka zručného, vzpriameného a rozumného. Dve menšie mapy predstavujú nálezy na území dnešnej Českej republiky.

Pre predstavu objavenia ostatkov človeka dnešného typu vo svete je použitá jedna samostatná mapa. Dve mapy vyznačujú vznik a výskyt poľnohospodárstva vo svete a jedna k

---

¹² U I, str. 17.

¹³ U I, str. 27.

popisu, len na území Českej republiky. V kapitole opisujúcej vznik najstarších štátov, nájdeme dve mapy so vznikom rôznych štátnych útvarov, jedna sa venuje starovekému Egyptu, jedna starovekej Číne a Indii. Posledná mapa ohraničuje na území Česka a Slovenska osídlenie v staršej a mladšej dobe bronzovej.

3.1.5 Časové priamky

Nepostradatelnou pomôckou pri orientácii v čase je priamka, ktorá pomáha žiakom orientovať sa v časovom rozpatí.

V učebnici nájdeme časové priamky:

- Doby kamennej
- Mladšej a neskorej doby kamennej
- Prehľad dejín od staroveku k dnešku
- Prehľad dejín starovekej Mezopotánie
- Prehľad dejín starovekého Egypta
- Prehľad dejín starovekej Indie
- Prehľad dejín starovekej Číny

3.1.6 Kontrolné otázky

Vo výkladovom texte nájdeme otázky, ktoré žiakov odkazujú na obrázky v príslušnom texte, ďalej na historické mapy a priamok času. Mnohé otázky priamo nútia čitateľa, aby novozískané poznatky porovnávali s tým, čo sa dozvedeli v predošlom texte. Niektoré priamo podnecujú žiakov, aby porovnávali minulosť s dnešnou dobou. Kontrolné otázky na konci preberanej látky majú zdoraznať, ktoré pojmy sú určené k doslovnému zapamätaniu.

3.1.7 Zhrnutie

	celkom	z toho s náboženským charakterom	(v %)
obrázky	53	3	5,6
mapy	14	0	0
priamky času	7	0	0
fotografie	24	4	16,6
tabulky	2	2	100
text	71 str.	1 str.	1,4

3.2 Pravek a starovek pre základné školy – II. časť

II. časť učebnice „Pravek a starovek pre základné školy“ sa zaoberá obdobím antiky. Texty popisujú prvé osídlenie, utvárania určitej hierarchie, ktorá je založená na majetnosti osob. Žiakom sú vysvetľované niektoré pojmy ako antika, filozofia, demokracia. Jednotlivé texty popisujú vznik konkrétnych štátnych útvarov prvé zmienky o bojovej stratégii, kde sa často uplatňovala doprava lodí. Osídľovalo sa hlavne pobrežie, vnútrozemie zostávalo poľnohospodárske. Vyzdvihnutý je význam staviteľstva, čoho sú dokladom dodnes zachované stavby. Objavujú sa osobnosti ako Sofokles, Aristoteles a Hérodot. Božstvá sú konkrétne opisované a majú mená ako Zeus, Apolón, Héra apod. Pretože charakter doby bol vojenský, opisuje sa spôsob výchovy vojska, bojová výzbroj a dôvody prečo vojnové konflikty vznikali. Veľký doraz je kladený na grécku vzdelanosť, vedy a používania písma. Posledná kapitola začína opisom kolonizácie Itálie. Vyskytujú sa pojmy ako senát a občiansky snem. Text ďalej pokračuje od občianskych vojen k rôznym povstaniam až k založeniu cisárstva. Rímskej vzdelanosti a umeniu už nie je venovaný len text ako u gréckeho, lebo mnoho prvkov bolo súčasných a boli prebrané. Učebnica má 3 kapitoly, z toho prvá má dvanásť podkapitol, druhá kapitola nemá podkapitoly, tretia má dvanásť podkapitol.

3.2.1 Zmienky o náboženstve a kresťanstve

V učebnici nájdeme mená starovekých bohov ako Zeus, ktorého museli ostatné božstvá poslúchať, Héra, Afrodita, Athéna, Apolón, Poseidon. Krátko je opísané aké mali vlastnosti a moc. V jednej kapitole nájdeme obrázok s prvým obsahom o posobení kresťanstva v súvislosti používaním katakomb.¹⁴ Text krátko opisuje, čo kresťanstvo hlásalo, aké malo vlastnosti, poslanie Ježiša Krista a jeho odkaz. Nájdeme informácie o Biblii, jej rozdelení, 10 Božích prikázaniach. Text ďalej pokračuje výkladom s akými problémami sa kresťania stretávali v bežnom živote, nakoľko boli považovaní za nepriateľov štátu. Cisári v nich videli nebezpečenstvo, preto ich kruto prenasledovali a ich činnosť sa stala tajnou a náboženský život sa sústredil do katakomb. Ďalej text pokračuje rýchlí rozvoj kresťanských obcí, kde sa stretávame s názvom cirkev.¹⁵ Autor vidí princíp rozšírenia kresťanstva v tom, že jeho stúpenci pochádzali z chudobných vrstiev a otrokov, ktorých pre utlačenie naplňovalo vierou na spravodlivú odmenu po smrti.

---

¹⁴ Srov. MICHOVSKÝ Václav a kol.: Pravek a starovek pro základní školy. 2.díl, Praha: SPN, 1991, 76.

¹⁵ Srov. MICHOVSKÝ Václav a kol.: Pravek a starovek pro základní školy. 2.díl, Praha: SPN, 1991, 77.

3.2.2 Rozdelenie času v dobe antiky

Učebnica sa venuje obdobiu antiky od roku 1000 pred n.l. do roku 476 n.l., kedy dochádzalo k zániku západorímskej ríše.

Obdobia sú rozdelené	
Staroveké Grécko	od 1000 pred n.l. - do 323 pred n.l.
Staroveký Rím	od 1000 pred n.l. - do 476 n.l.

3.2.3 Obrázky a fotografie

V učebnici sa už v menšom počte objavujú kreslené obrázky, nájdeme len vyobrazenie mincí, gréckej abecedy, hereckých masiek, stavebných prvkov, šperkov, vojenských odznakov légii, zápasy gladiátorov a obrázok mesta Konstantinopol. Veľké zastúpenie majú fotografie, ktoré dokladajú zachované antické chrámy, sochy, divadiel, detiily stavitelských prvkov busty cisárov, fotografie reliéfov zobrazujúce vojny, pochod vojsk, scéna z vyučovania, hra divadla.

Obrázok č. 9
Zápas gladiátorov ¹⁶

Obrázok č. 10
Vojenské odznaky rímskych légii ¹⁷

3.2.4 Mapy

Možeme nájsť mapy rôzneho charakteru. Vždy sú farebne rozlíšené s príslušným komentárom:

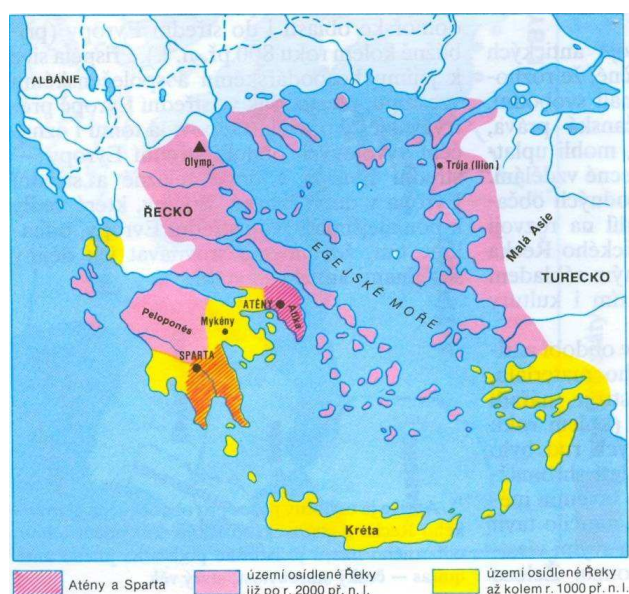
- 2 mapy sa zaoberajú starovekým Gréckom
- 2 staroorientálnych štátov

¹⁶ U II, str. 67.

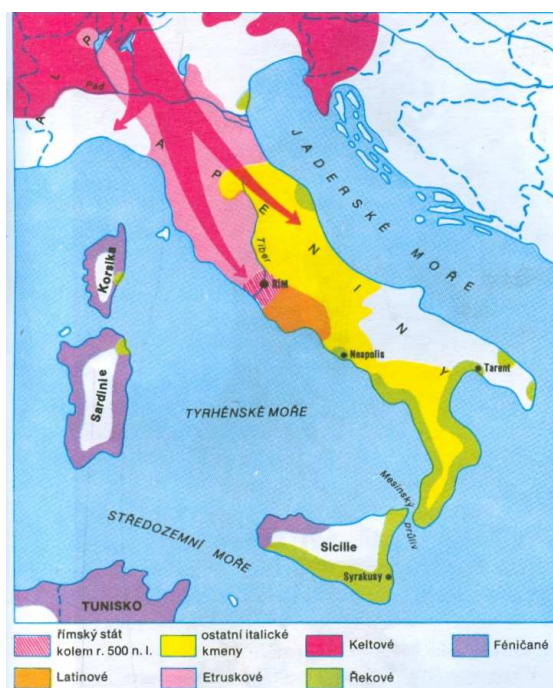
¹⁷ U II, str. 62.

- 2 v súvislosti kolonizáciou Grékov¹
- 1 vyznačujúca plavebné cesty Čierneho a Stredozemného mora
- 3 vyznačujúce bojové aktivity Grécka s Perziou
- 2 s bojovými výpravami Alexandra Veľkého
- 4 vyznačujúce posun roznych národov v st. a ml. dobe železnej
- 4 mapy rozloženia obyvateľstva Itálie
- 3 v súvislosti rozmachom Rímskej ríše
- 1 postupný rozpad a rozdelenie ríše

Obrázok č. 11
Mapa starovekého Grécka¹⁸

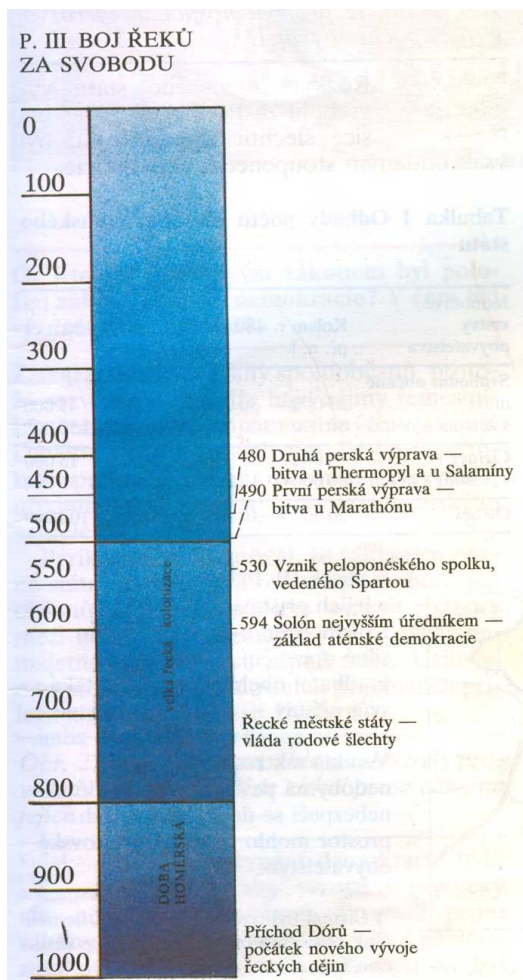
Obrázok č. 12
Mapa Talianska z počiatku rímskych dejín¹⁹

3.2.5 Časové priamky

Staroveké Grécko	200 pred n.l.- do 500 pred n.l.
Boje Grékov za slobodu	500 pred n.l.- do 337 pred n.l.
Vládnutie Ríma	1000 pred n.l.- do 265 pred n.l.
Zápas Ríma o nadvládu v Stredomorí	1000 pred n.l.- do 71 pred n.l.
Obdobie cisárstva	510 pred n.l.- do 180 pred n.l.
Zánik Západorímskej ríše	500 pred n.l.- do 476 pred n.l..

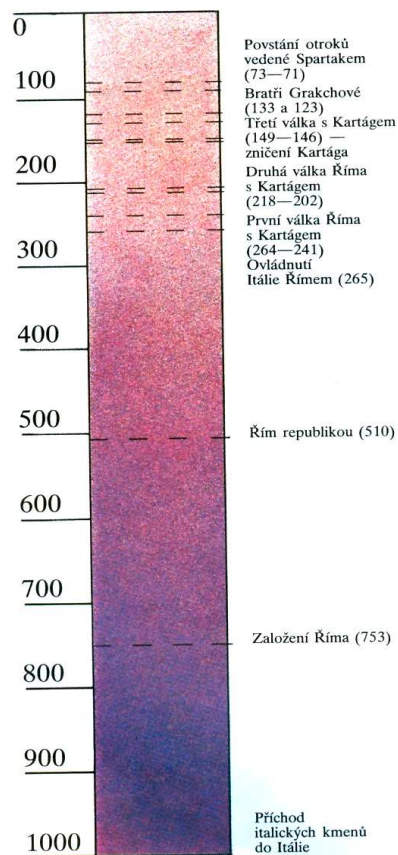
¹⁸ U II, str. 8.

¹⁹ U II, str. 53.

Obrázok č. 13
Priamka času znázorňujúca boj Grékov za slobodu²⁰

P. VI ZÁPAS ŘÍMA O OVLÁDNUTÍ STŘEDOMOŘÍ

Obrázok č. 14
Priamka času znázorňujúca boj Ríma o nadvládu v Stredomorí²¹

3.2.6 Otázky a úlohy

II. časť učebnice má podobný charakter ako I.časť, doplnené sú otázky pre opakovanie učiva starovekého Grécka, ktorých je 18 a Starovekého Ríma a Európy, ktorých je 10.

²⁰ U II, str. 27.

²¹ U II, str. 69.

3.2.7 Zhrnutie

	celkom	z toho s náboženským charakterom	(v %)	z toho s kresťanským charakterom	(v %)
obrázky	36	0	0	0	0
mapy	21	0	0	0	0
priamky času	8	0	0	0	0
fotografie	67	7	10,4	1	1,5
tabulky	2	0	0	0	0
text	91 str.	1 str.	1,1	1 str.	1,1

3.3 Stredovek pre základné školy - I. časť

Uvod učebnice začína časovou priamkou, aby sa čitateľ lepšie orientoval, kedy začínajú a končia etapy ranného, vrcholného a neskorého stredoveku. V učebnici sa už častejšie stretávame s novými pojmami, ktoré sú vždy vyznačené na okraji učebnice, aby v prípade, že čitateľ na ne narazí, dokáže v texte vyhľadať význam slova. Farebne sú odlišené krátke odstavce, ktoré slúžia na zvýraznenie textu, k zhrnutiu látky, časť úloh na zopakovanie a texty k zapamätaniu.

Kapitola Byzantskej ríše je voľným pokračovaním z predošlej učebnice, avšak text už predstavuje východnú ríšu ako kresťanskú. Ďalší historický vývoj je orientovaný na Arabskú ríšu. Arabi sú vykreslení ako dobrí obchodníci, remeselníci a stavitelia. Ríše v Ázii sú opísané len krátko, ďalej so súvisom vznikom budhizmu, poľnohospodárstvom a sochárstvom známe je už čínske písmo. V nasledujúcej kapitole je predstavené kresťanstvo, je opísané v dobrom svetle, jeho ideály, predstavy, ako má človek žiť na zemi.²²

Výklad pokračuje historickým vývojom konkrétnych krajín. Pomerne obsiahla je kapitola venovaná Velkomoravskej ríši. Činnosť bratov Konštantína a Metoda je opísaná ako úspešná. Značná časť textu je venovaná krížovým výpravám a vzniku českého štátu pod vládou Přemyslovcov. Učebnica je doplnená znakmi, ktoré upozorňujú na konkrétny text. Písmenom D je označený historický dokument, písmena A, B, C upozorňujú žiaka na slovníček, jedná sa o slová, kde sa predpokladá, že sú pre žiaka nové. Obrázok malej knížky upozorňuje na odkaz, z akých materiálov autor čerpal. Farebne sú rozlíšené jednotlivé časti

²² Srov. HROCH Miroslav a kol.: Středověk pro základní školy. 1.díl, Praha: SPN, 1991, 26.

kapitol, červenou farbou slová k zapamataniu, modrou zhrnutie látky a žltou nové pojmy.

Učebnica má 1 kapitolu a 18 podkapitol.

3.3.1 Zmienky v textoch o kresťanstve

Obdobie ranného stredoveku je už poznamenané rozšírením kresťanstva a preto sa budeme stretať častejšie v textoch s týmto obsahom. Začína sa používať terminológia, ako cirkev, kláštory a podobne. Detailne je opísaná štruktúra cirkevnej hierarchie a získavania majetku. Cirkev je prezentovaná ako veľmi bohatá organizácia, ktorá si upevňuje svoje spoločenské postavenie a slúži štátu. Je do istej miery využívaná panovníkmi a šľachtou, ale toleruje to ako náhradu za to má podiel na mocenskom postavení v štáte a vplyve na spoločenský život.

V učebnici ďalej nájdeme rozsiahle informácie ohľadom vzniku a rozšírenia kresťanského učenia v Európe. Za zakladateľa je predstavený Ježiš Kristus, ktorý žil v Palestíne. Pre svoje názory bol ukrižovaný, to znamená, že bol pribitý na drevo kríža, ktorý sa stal symbolom kresťanstva. Nasledovníci Krista kresťania veria, že bol Božím Synom, po ukrižovaní vstal z mŕtvych, vystúpil na nebesia a spolu so svojim Otcom riadia svet. Ako najvyššie dielo je Biblia, ktorá je považovaná za Božie zjavenie. 10 Božích prikázání predkladá ako požiadavky Boha na svojich následníkov.²³

Postupne sa rozvinula cirkevná hierarchia, v čele stojí pápež, avšak hlavou Byzantskej ríše bol samotný cisár, ktorý moc prepožičiaval patriarchovi. Viac samostatnú autor vidí západnú časť ríše, ktorej sídlo bolo mesto Rím. Toto rozdelenie a neskôr aj mocenské nároky pápeža v Ríme a patriarchu v Konstantinopole dovedlo cirkev k jej rozdeleniu. Tak vznikla Pravoslávna cirkev. V Európe vznikajú mužské a ženské kláštory, ktorých cieľom je venovať svoj život Bohu. V kláštoroch sa vyučuje, píšú knihy, obrába pôda a pod.

Misia solúnskych bratov Konštantína a Metoda je opísaná v kapitole, ktorá sa zaoberá rozmachom Velkomoravskej ríše. Nakoľko prostredníctvom misionárov, ktorí boli cudzincami a nemali úspech pri šírení kresťanstva, pretože používali neslovanský jazyk, vidí autor ako neúspech prvej misie.²⁴ Preto cisár v roku 863 posielal solúnskych bratov, ktorí sú úspešní. Ich prednosti vidí v ich vzdelanosti, znalosti písma a v prekladaní náboženských kníh. V učebnici nájdeme krátku ukážku podľa legendy života Metoda, že Slovania prijímali kresťanstvo v reči svojho ľudu.

---

²³ Srov. HROCH Miroslav a kol.: Středověk pro základní školy. 1.díl, Praha: SPN, 1991, 28.

²⁴ Srov. HROCH Miroslav a kol.: Středověk pro základní školy. 1.díl, Praha: SPN, 1991, 40.

3.3.2 Časové rozdelenie

Obdobie ranného stredoveku sa vyznačuje vytváraním stredovekej Európy od r. 500 n.l., do 1200 n.l.

Vytváranie strednej Európy	400 n.l. - 500 n.l.
Byzantská ríša	500 n.l. - 1070 n.l.
Arabovia a ich výboje	500 n.l. - 1200 n.l.
Ázia v období stredoveku	500 n.l. - 1200 n.l.
Kresťanstvo v stredoveku	500n.l. - 1200 n.l.
Frantská ríša	500 n.l. - 1200 n.l.
Samova ríša	480 n.l. - 850 n.l.
Velkomoravská ríša	850 n.l. - 906 n.l.
Vznik Kyjevskej Rusi	800 n.l. - 1150 n.l.
Začiatky Českého štátu	850 n.l. - 1200 n.l.
Slovensko v Uhorsku	900 n.l. - 1250 n.l.
Štáty južných Slovanov	650 n.l. - 1200 n.l.
Vznik štátov v str.Európe	900 n.l. - 1150 n.l.
Nájazdy Vikingov	850 n.l. - 1100 n.l.
Krížové výpravy	1050 n.l. - 1200 n.l.
Vrchol Českého štátu v stredoveku	1000 n.l. - 1250 n.l.
Románska kultúra	100 n.l. - 1200 n.l.

3.3.3 Obrázky, fotografie

Učebnica stredoveku obsahuje veľké množstvo obrazového materiálu. Vhodným doplnením sú kreslené obrázky, ktoré vyobrazujú celé stavby kláštorov, chrámov, spôsob práce na poliach, spracovanie rôznych materiálov, vojenského oblečenia, zbraní, hradov a opevnení, rytierov, rozloženie celých miest a šperkov. Žiak má bohatú ponuku obrázkov, aby si vedel predstaviť bežný život obdobia, o ktorom sa učí. Veľká časť spomenutého materiálu má náboženský, alebo kresťanský charakter. Z farebných grafov, môže žiak získať predstavu o vzťahu pápeža s cisárom. Kresleným spôsobom je vyobrazený technika stavania kostolov, alebo iných stavieb.

3.3.4 Mapy

Všetkých 18 podkapitol má vlastnú mapu, ktorá uvádza čitateľa do reálne predstavy konkrétneho textu.

3.3.5 Rozdelenie priamok času

Ako prvá priamka je rozdelenie stredoveku:

- ranný 800 n.l. - 1200 n.l.
- vrcholný 1200 n.l. - 1500 n.l.
- neskorý 1500 n.l. - 1600 n.l.

Nachádzajú sa priamky s informáciami:

- Byzantská ríša
- pôsobenie proroka Mohameda
- Ázijské země
- kresťantvo v rannom stredoveku
- začiatky Frantskej ríše
- začiatky Českého štátu
- Slovensko v Uhorsku
- vznik Kyjevskej Rusi
- štáty južných Slovanov
- vznik štátov strednej Európy
- Ríša rímska
- nájazdy vikingov
- krížové výpravy
- Český štát v rannom stredoveku

Všetky priamky zaznamenávajú dôležité informácie konkrétneho obdobia.

3.3.6 Kontrolné otázky

V podstate je použitý rovnaký spôsob, ako v učebniciach praveku a staroveku. Nachádzajú sa v každom texte, alebo je určená k mape a časovej priamke. Na konci učebnice nájdeme celú kapitolu, ktorá je opakovaním celej prebranej látky. Opakovacia kapitola obsahuje 9 odstavcov.

3.3.7 Zhrnutie

	celkom	z toho s náboženským charakterom	(v %)	z toho s kresťanským charakterom	(v %)
obrázky	62	1	1,6	22	35,5
mapy	18	2	11,1	0	0
priamky času	18	0	0	2	11,1
fotografie	80	10	12,5	30	37,5
grafy	16	1	6,25	1	6,25
tabulky	4	0	0	0	0
text	85 str.	2 str.	2,3	15 str.	17,6

3.4 Stredovek pre základné školy - II.časť

Obdobie vrcholného stredoveku opisuje predovšetkým život roľníkov, ich obydlia, spôsob života, dôvody stredovekej kolonizácie, povinnosti poddaných voči kráľovi. Charakteristickým pre toto obdobie je rozvoj miest, stavanie radníc, opevnení a hradieb, ktoré chránili mesto a jej obyvateľstvo pred útokom zvonka. Mestá sa vyznačovali veľmi dobrými podmienkami pre obchod a rozvoj remesiel.

Text pokračuje vymretím rodu Přemyslovcov a podáva stručný opis na hradoch, ale i spôsob života ostatných vrstiev obyvateľstva.

Karol IV. ako významný český kráľ povzniesol krajinu z úpadku. Za jeho vlády dochádza k povýšeniu pražskej diecézy na arcidiecézu, čo znamenalo cirkevnú samostatnosť. Osobitné miesto má však kapitola, ktorá sa venuje Jánovi Husovi, jeho dielu, učeniu a komplikáciám s cirkevnou autoritou a následne jeho smrťou. Reakciou na jeho upálenie bolo rozpútanie husitských vojen v Čechách. Texty obsahujú krvavú bitku o Konštantinopol a koniec Byzantskej ríše.

S vyhnaním Arabov je spájaný vznik Španielskeho kráľovstva i následná inkvizícia, páchané krutosti na Židoch a Araboch.

3.4.1 Text s kresťanským obsahom

Zaznamenaný je rozmach staviteľstva, hlavne chrámov, kláštorov a katedrál. Cirkev je prezentovaná ako pevná súčasť spoločnosti, ktorá má vplyv vo všetkých etapách ľudského

života a tým má veľkú možnosť pôsobiť na myslenie a konanie ľudí. Z textu je možno vypočítavať ako autor zdorazňuje pôsobenie cirkvi. Autor považuje pôsobenie cirkvi za skorumpované, nečestné a hlavne volajúce po reforme. V texte nájdeme dokonca zmienku o tom, že cirkev si nárokovala právo rozhodovať o spasení človeka po smrti, čím pôsobila na človeka pomocou strachu.²⁵

S cirkevnými úradmi sa dalo obchodovať. Krátko opisuje aj predávanie odpustkov. Sú prezentované ako možnosť dosiahnuť odpustenie hriechov, pokiaľ sa kňaz za hriešnika u Boha prohodí. Je teda prostredníkom získania spásy, samozrejme za odmenu.²⁶

3.4.2 Časové rozdelenie

Učebnica oboznamuje s dejinami 13 - 15 stor.

Život poľnohospodárov	1200 n.l.-1500 n.l.
Vznik miest	1200 n.l.-1500 n.l.
Stredoeurópska veľmoc pos.Přemyslovcov	1250 n.l.-1500 n.l.
Rast a význam stredoeurópskych miest	1250 n.l.-1500 n.l.
Boj medzi Francúzskom a Anglickom	1200 n.l.-1480 n.l.
Vpád mongolov	1220 n.l.-1250 n.l.
Slovensko v období rozmachu Uhorska	1240 n.l.-1400 n.l.
Kultúrny vývoj v znamení gotiky	1150 n.l.-1450 n.l.
Český štát v dobe Karla IV	1310 n.l..1380 n.l.
Česká spoločnosť v predhusitskej dobe	1380 n.l.-1419 n.l.
Majster Jan Hus	1380 n.l.-1415 n.l.
Začiatok husitskej revolúcie	1419 n.l.-1422 n.l.
Husitské víťazstvá	1421 n.l.-1431 n.l.
Výsledky husitskej revolúcie	1431 n.l.-1467 n.l.
Husitstvo na Slovensku	1420 n.l.-1490 n.l.
Vláda Jiřího z Poděbrad	1453 n.l.-1471 n.l.
Podrobenie jižných Slovanov	1350 n.l.-1526 n.l.
Vznik Španielskeho kráľovstva	1200 n.l.-1516 n.l.
Renesancia a humanizmus	1300 n.l.-1500 n.l.
Český štát a Slovensko za Jagelovcov	1470 n.l.-1526 n.l.

²⁵ Srov. HROCH Miroslav a kol.: Středověk pro základní školy. 2.díl, Praha: SPN, 1991, 51.

²⁶ Srov. HROCH Miroslav a kol.: Středověk pro základní školy. 2.díl, Praha: SPN, 1991, 51.

3.4.3 Obrazový materiál

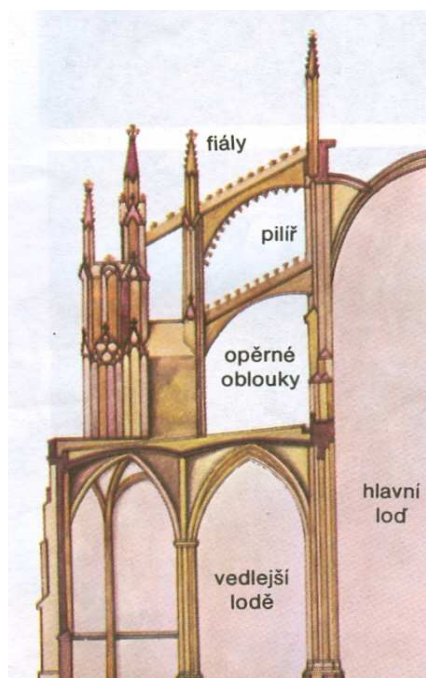
Velmi vhodným sa javí byť, použitie kreslených obrázkov, ktoré sú schopné zachytiť rôzne detaily, ako prácu, boj, remeselnícku činnosť, alebo aj emócie. Rozsah obrázkov je veľký, nakoľko zachytáva mnoho činností a predmetov.

Konkrétne nájdeme vyobrazenia náradia, činnosti v poľnohospodárstve, dedinské obydlia, náhľad na celé stavby chrámov, hradných komplexov, práce v bani, stredovekých turnajov a kostolov.

Zaujímavá je predstava štruktúry gotických chrámov, napr. schému operného systému, roznosť gotických okien, alebo renesančných prvkov na palácoch a zámkoch. Z obdobia husitských bojov nájdeme vyobrazené zbrane a bojovú techniku.

Obrázok č. 15
Práca stredovekého minciara ²⁷

Obrázok č. 16
Schéma operného systému gotického chrámu ²⁸

3.4.4 Mapy

Takmer všetky kapitoly majú mapy, ktoré znázorňujú smer bojových výprav, rozmiestnenie stredovekých miest, územné rozloženie roznych panovníkov, hospodárske rozdiely určitých oblastí a mapa rozloženia hraníc Českého kráľovstva.

V učebnici nájdeme aj dve fotografie historických máp, ktoré majú zaujímavé prevedenie.

²⁷ U IV, str. 15.

²⁸ U IV, str. 39.

3.4.5 Priamky času

Priamky času nájdeme v súvislosti opisom udalostí:

- Vláda Přemyslovcov v Čechách 1200 n.l.-1300 n.l.
- Mongolské výpady v Európe 1223 n.l.-1243 n.l.
- Vývoj Českého štátu 623 n.l.-1306 n.l.
- Vývoj v Uhorsku 835 n.l.-1397 n.l.
- Hlavné obdobia str,Čechách 1310 n.l.-1419 n.l.
- Šírenie reformácie v Čechách 1378 n.l.-1414 n.l.
- Život Jána Husa 1371 n.l.-1415 n.l.
- Husitské hnutie 1419 n.l.-1421 n.l.
- Križiacke výpravy v Čechách 1420 n.l.-1431 n.l.
- Boje proti Turkom 1200 n.l.-1526 n.l.
- Rozloženie slohov 500 pred n.l.-1500 n.l.

3.4.6 Kontrolné otázky

Na konci učebnice nájdeme samostatnú kapitolu s opakovaním prebranej látky, počtom 9. Zaujímavé sú otázky u obrázkov, kde majú identifikovať, kto na obrázku útočí a kto sa bráni. Ďalej majú žiaci porovnávať rozdiely u architektúry islámskych a kresťanských stavieb.

3.4.7 Zhrnutie

	celkom	z toho s náboženským charakterom	(v %)	z toho s kresťanským charakterom	(v %)
obrázky	86	3	3,5	12	13,9
mapy	18	0	0	0	0
priamky času	14	0	0	0	0
fotografie	60	1	1,6	13	21,6
grafy	20	0	0	2	10
tabulky	7	0	0	1	14,2
text	101 str.	1 str.	0,9	16 str.	15,8

3.5 Stredovek pre základné školy - III. časť

Text začína popisom čínskej architektúry, umenia a zároveň poukazuje na striedanie nadvlád nad samotnou krajinou. Medzi najdôležitejšie dejinné udalosti tohto obdobia patria predovšetkým zámorské objavy. Dochádzalo k obrovskému rozmachu a pokroku vo výrobe a obchodu. Text sa nevyhýba ani otázke dôvodov k obnove cirkvi. Protestanti a katolíci sa dostávajú do vojnového vzťahu. Učebnica má 17. kapitol.

3.5.1 Zmienky o kresťanstve

Obdobie neskorého stredoveku je poznamenané reformáciou a následnou protireformáciou. Učebnica popisuje reformáciu ako obnovenie náboženského života, dokonca vzťahu k Bohu a svetu, ale často je spájaná s pokrokovým myslením, nápravou bezprávia a sociálnej nerovnosti. V textoch často rezonuje neporiadok v cirkvi, odloženia Kristovej pokory a chudoby, to znamená odklonenia sa od prvotného zámeru zakladateľa kresťanstva Ježiša Krista. Cirkev ako priamy následovník odkazu svojho zakladateľa je úplne odklonená od pôvodného cieľu a poslania. Cirkev vystupuje ako dobre organizovaná bohatá organizácia, resp. časť vtedajšej feudálnej spoločnosti, to znamená, ktorá funguje na princípoch nespravodlivého urovnania spoločnosti. Ako reakciu na túto skutočnosť, autor vidí dôvod reformácie. Medzi hlavných reformátorov je predstavený Martin Luther, ktorý vystúpil proti predávaniu odpustkov. Jeho kritika predstavená v 95 článkoch, v ktorých kritizoval pápeža a duchovenstvo, bola len začiatkom jeho reformného úsilia.²⁹

Tieto snahy vyvolajú konflikt, ktorý je ukončený v roku 1555 v Augsburgu. Za ďalšieho úspešného reformátora je považovaný Jan Kalvín.

V textoch opisujúce protireformáciu, nie je veľká zmienka o násilnej rekatolizácii. Ak predsa len je, tak vykonávatelmi boli svetskí páni, ktorí si priali, aby ich poddaní vyznávali to isté náboženstvo ako ich pán. Text učebnice predstavuje ako po víťazstve reformácie sa poludštila spoločnosť. Obdobie 30-ročnej vojny je opísaný, ako boj medzi protestantizmom a katolicizmom.

Krátky text je venovaný osobnosti Jána Amosa Komenského, biskupa Jednoty bratskej, ktorý musel opustiť svoju vlasť.

---

²⁹ Srov. HROCH Miroslav a kol.: Středověk pro základní školy. 3.díl, Praha: SPN, 1991, 23.

3.5.2 Časové rozdelenie

Obdobie neskorého stredoveku je rozdelené

Ázijské zeme na sklonku stredoveku	1500 n.l. - 1650 n.l.
Zámorské objavy	1450 n.l. - 1530 n.l.
Pokroky vo výrobe a obchode	1500 n.l. - 1650 n.l.
Reformácia	1500 n.l. - 1535 n.l.
Šírenie reformácie	1530 n.l. - 1650 n.l.
Začiatky protireformácie	1500 n.l. - 1650 n.l.
Nástup Habsburgovcov na český trón	1526 n.l. - 1547 n.l.
Česká kultúra	1470 n.l. - 1600 n.l.
Útoky Turkov	1500 n.l. - 1650 n.l.
Zjednotenie Ruska	1380 n.l. - 1613 n.l.
Nizozemsko vo vojne so Španielskom	1550 n.l. - 1580 n.l.
Obrana proti Habsburgovcom	1580 n.l. - 1610 n.l.
Boj českých stavov	1547 n.l. - 1620 n.l.
Tridsaťročná vojna	1620 n.l. - 1648 n.l.
Český štát za 30 ročnej vojny	1618 n.l. - 1648 n.l.
Začiatok kapitalizmu	1500 n.l. - 1640 n.l.
Prvé obdobie koloniálneho vykorisťovania	1500 n.l. 1650 n.l.

3.5.3 Obrázky

V III. časti učebnice dejepisu je v podstate rovnaké množstvo obrazového materiálu, ako v predchádzajúcich učebniciach. Okrem klasických kreslených obrázkov a fotografií, nájdeme aj rôzne fotografie rytín, čo je v našich učebniciach nová záležitosť.

Objavujú sa aj staré portréty niektorých osobností, ako panovníci, vojvodcovia, rôzne scény z bežného života, ale aj vojen, popráv a obrázkov prvej tlačiarne. Z obdobia zámorských objavov nájdeme kreslené obrázky lodí, alebo fotografie architektúry Aztékov.

Obrázok č. 17
Rytina zobrazujúca tlačenie kníh³⁰

Obrázok č. 18
Rytina zachacujúca Prahu začiatkom 17. storočia³¹

3.5.4 Mapy

V kapitolách nájdeme mapy Ázie, konkrétnych zámorských objavov, obchodných ciest, pôsobenia reformácie v Európe, mapa rozlohy Ruského štátu, bojov v Nizozemsku, miest odporu proti Habsburgovcom a priebeh 30-ročnej vojny.

3.5.5 Rozdelenie priamok času

V učebnici nájdeme priamky času:

• Boje v Ázii	1100 n.l.-1600 n.l.
• Zámorské objavy	1415 n.l.-1522 n.l.
• Sedliacke nepokoje v Nemecku	1517 n.l.-1555 n.l.
• Nástup Habsburgovcov na český trón	1526 n.l.-1564 n.l.
• Vláda Tudorovcov	1534 n.l.-1603 n.l.
• Konflikty panovníkov 16.storočí	1450 n.l.-1610 n.l.
• Tridsaťročná vojna	1618 n.l.-1640 n.l.
• Začiatky kapitalizmu v Anglicku	1500 n.l.-1650 n.l.
• Koloniálne vykorisťovanie	1492 n.l.-1532 n.l.

³⁰ U V, str. 18.

³¹ U V, str. 57.

3.5.6 Kontrolné otázky

Žiaci majú opísať prvky ruskej architektúry, spôsob openenia na obrázkoch, niektoré európske udalosti. Ďalšie otázky sú položené na konci každej kapitoly. Na konci učebnice sa nachádza samostatná kapitola súhrnu otázok z celej učebnice.

3.5.7 Zhrnutie

	celkom	z toho s náboženským charakterom	(v %)	z toho s kresťanským charakterom	(v %)
obrázky	112	6	5,3	5	4,4
mapy	8	0	0	0	0
priamky času	9	0	0	0	0
fotografie	24	5	20,8	3	12,5
grafy	24	0	0	0	0
tabulky	18	0	0	0	0
text	83 str.	1 str.	1,2	7 str.	8,4

3.6 Novovek pre základné školy - I. časť

Prvé kapitoly prinášajú zložité vzťahy v Anglicku medzi kráľom a parlamentom, čo vyústí v zosadenie kráľa a jeho poprava. Nakoniec je však monarchia obnovená Cromwelom. Nasledujúce kapitoly opisujú rôzny druh absolutizmu v Európe. Nastupuje obdobie baroka, ktoré zasiahnú všetky prvky spoločnosti, cirkev, šľachta, stavitelstvo, hudba, maliarstvo. Dochádza k obrode cirkvi a nastupuje vlna osvietenstva, nového smeru, ktorý chce človeka oslobodiť od náboženských predsudkov. S tým je spojený taktiež začiatok vlády absolutistických panovníkov Márie Terézie a jej syna Jozefa II. V súvislosti s ich vládou nastáva zrušenie nevoľníctva a zavedenie Tolerančného patentu.³²

Texty prinášajú aj kolonizačné ambície veľmocí Nizozemska a Anglicka, ktoré mali za následok prepádanie černošských dedín za účelom získania otrokov. To viedlo v Novom svete k sporu andlických osád s Britániou a následne vyhlásenie nezávislosti.

Učebnica má 4 kapitoly a 18 podkapitol. Texty sú rozložené na menšie odstavce,

³² Srov. ČAPEK Vratislav: Novověk pro základní školy. 1.díl, Praha: Scientia, 1991, 8.

farebne odlíšené a začiatok odstavca má hrubšie písmená. V textoch učebníc novoveku sa už nevyskytujú časové priamky.

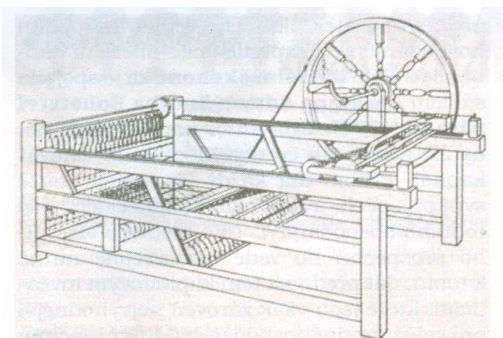
3.6.1 Texty s kresťanským obsahom

V učebnici sa spomína obdobie baroka, všetko čo je charakteristické. Toto obdobie je často spojované, ako obnova náboženského života, upevnenie pozície a moci cirkvi. Text charakterizuje baroko ako nástroj protireformácie a povznesenia náboženského života. Baroko je chápané ako vydarený smer, kde sa cirkvi podarilo vyjadrovať precítený vzťah k Bohu. Pompéznosť, nádhera, veľkosť, farebnosť a detailnosť dokonale vystihovala potreby doby a odpútanie človeka od pozemských starostí. Velkolepé sakrálné stavby mali človeku dávať pocit odpútanosti od svetského chápania a pripodobňovať človeku hodnoty posmrtného života a hlavne odmenu za správne prežitý život.

Upevnenie moci katolíckej cirkvi vidí autor ešte v založení nových biskupstiev. Kult k Jánovi Nepomuckému mal vytvoriť akúsi umelú tradíciu, ktorá mala vytlačiť husitskú. Z jeho života však text neobsahuje nič a spomenutý je len rok jeho svätorečenia (1729).³³

3.6.2 Obrázky

Obrazový materiál je bohatý k vzhladom popisu baroknej doby. Kreslené obrázky predstavujú hlavne oblečenia a nábytok. Značnú časť obrázkov predstavujú, stavby, chrámy, portréty panovníkov a osobností. Často sa nájdu obrázky, ktoré predstavujú konkrétne historické udalosti, ako zhromaždeni, zasedania a iné. Nechýbajú ani náčrty moderných prístrojov, ako stroj na spracovanie vlákne.

Obrázok č. 19
Stroj na spracovanie lánu³⁴

Obrázok č. 20
Barokná móda³⁵

³³ Srov. ČAPEK Vratislav: Novověk pro základní školy. 1.díl, Praha: Scientia, 1991, 27.

³⁴ U VI, str. 15.

³⁵ U VI, str. 29.

3.6.3 Časové rozdelenie

Obdobie novoveku je rozdelené:

Začiatok novoveku v Európe	1640 n.l. - 1789 n.l.
České zeme po tridsaťročnej vojne	1648 n.l. - 1670 n.l..
Mimo európsky svet	1700 n.l. - 1789 n.l.

3.6.4 Mapy

- Rusko v 17.storočí
- Svätá ríša rímska
- Prusko v 17.storočí
- Rozloženie hraníc po skončení tridsaťročnej vojne
- Osmanská ríša
- Boje o Habsburské územia
- Svetová mapa s kolóniami
- Osmanská ríša
- Územia Severnej Ameriky
- Mapa USA v roku 1783

3.6.5 Zhrnutie

	celkom	z toho s náboženským charakterom	(v %)	z toho s kresťanským charakterom	(v %)
obrázky	54	0	0	0	0
mapy	9	0	0	0	0
fotografie	15	0	0	4	26,6
grafy	1	0	0	0	0
tabulky	2	0	0	0	0
text	60 str.	0	0	2 str.	3,3

3.7 Novovek pre základné školy - II. časť

Prvá kapitola začína opisom situácie vo Francúzsku, katastrofálny stav štátnych financií a zaostalosť vidieka. Tieto nevyriešiteľné problémy vyvolali, že tretí stav vyprovokoval diskusiu o novej ústave. Výsledkom je pád Bastily a kráľovská rodina uteká, avšak nakoniec je dolapená a následne popravená. Samotnému Francúzsku a Napoleonovi je venovaná pomerne rozsiahla časť textu. Revolúcia a vláda Napoleona mala ďalekosiahli charakter.

V 19. storočí sa objavujú prvé utopistické predstavy o spravodlivej spoločnosti, ktorých predstaviteľmi boli napríklad Robert Owen a Charles Fourier. Začína sa objavovať pojem boj za sociálnu slobodu. Pre 19. storočie je rovnako charakteristický nástup klasicizmu a romantizmu. Objavujú sa mená geniálnych hudobných skladateľov ako W. A. Mozart, Ludwig van Beethoven, F. Chopin. V Čechách je toto obdobie spájané s českým národným obrozením a bojom za národnú identitu. Učebnica má 3 kapitoly a 15 podkapitol.

3.7.1 Texty s kresťanským obsahom

II. časť učebnice neobsahuje žiadne texty s náboženským, alebo kresťanským obsahom.

3.7.2 Obrázky

V učebnici nájdeme pomerne malý počet obrázkov v zhladom k tomu, že aj textu je menej a preberaná učebná látka je určená pre staršie ročníky, kde sa počíta s tým, že žiaci majú už konkrétne znalosti a nie je potreba pomáhať s predstavivosťou.

Texty dopĺňajú hlavne portréty osobností z umeleckého života, hudobný skladatelia, básnici a vodcovia národného obrodzenia. Nájdeme niekoľko fotografií architektúry a niektoré historické scény.

Obrázok č. 21
Karel Havlíček Borovský ³⁶

Obrázok č. 22
Primaciálny palác v Bratislave ³⁷

3.7.3 Časové rozdelenie

Obsahovo nie je učebnica bohatá, časové rozdelenie je rozložené od roku 1789 do roku 1848. Tématicky sa rozdeľuje na svetové a národné dejiny.

3.7.4 Mapy

- Územie Francúzska za revolúcie v 18.storočí
- Územie Talianska spojené s vojenskými konfliktami
- Európa za Napoleóna
- Usporiadanie Európy po viedenskom kongrese
- Rozmiestenie priemyslu v Európe
- Kolónie v Južnej Amerike
- Latinská Amerika v 19. storočí

---

³⁶ U VII, str. 43.

³⁷ U VII, str. 37.

3.7.5 Zhrnutie

	celkom	z toho s náboženským charakterom	(v %)	z toho s kresťanským charakterom	(v %)
obrázky	57	0	0	1	1,75
mapy	6	0	0	0	0
fotografie	6	0	0	0	0
grafy	2	0	0	0	0
tabulky	1	0	0	0	0
text	51 str.	0	0	0	0

3.8 Novovek pre základné školy - III. časť

Sociálne nepokoje ovládajú Európu. Štáty ako Francúzsko, Taliansko a Nemecko sú zmietané občianskymi nepokojmi, Parížske ulice sú plné barikát zaistili pád režimu Ludovíta Filipa a bola vyhlásená republika. Nastupuje vláda Ludovíta Bonaparte, ktorý sa stal cisárom. Taliansko v čele s Garibaldiom zjednocuje krajinu do jedného štátneho celku.

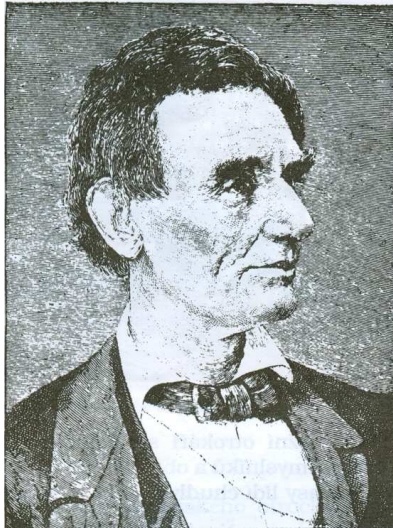
Európske revolučné hnutie je opísané veľmi pútavo a zaujímavo, aby dej vtiahol čitateľa doslova do stredu udalostí.

Vývoj v priemyselných odvetiach, spracovávanie oceli a nové organizovanie výroby, to všetko opisuje kapitola, ktorá charakterizuje svet v druhej polovici 19. storočia. Opisuje sa aj vznik nemeckého cisárstva a rozpad Osmanskej ríše.

Na americkom kontinente vzniká vojna Sever proti Juhu a jedna z posledných kapitol predkladá vznik Rakúsko-Uhorska, teda dualistickej formy vlády. Učebnica má 3 kapitoly a 15 podkapitol.

3.8.1 Obrázky

Obrazový materiál predstavuje veľké množstvo portrétov osobností národného života, panovníkov, bojov na barikádach a fotografií historických dokumentov.

Obrázok č. 23³⁸
Abraham Lincoln

Obrázok č. 24³⁹
Boje na barikádach

3.8.2 Časové rozdelenie

Obsah učebných textov začína od roku 1848 do roku 1871.

3.8.3 Mapy

- Mapa revolúcií v Európe 1848-1849
- Ďalších 5 máp predstavuje rozloženie rastu hospodárstva v Európe 19. storočí
- Mapy popisujúce zjednotenie Talianska od 1859-1870
- Zjednotenie Nemecka 1871-1914
- Krymská vojna
- Mapa Únie a Konfederácie 1860
- Mapa Rakúsko-Uhorska z roku 1867

---

³⁸ U VIII, str. 34.

³⁹ U VIII, str. 29.

3.8.4 Zhrnutie

	celkom	z toho s náboženským charakterom	(v %)	z toho s kresťanským charakterom	(v %)
obrázky	51	0	0	1	1,96
mapy	2	0	0	0	0
fotografie	7	0	0	0	0
grafy	2	0	0	0	0
tabulky	3	0	0	0	0
text	52 str.	0	0	0	0

Učebnice dejepisu I., II., III. neobsahujú žiadne priamky času, otázky sú vždy len na konci výkladovej látky. Na konci učebníc je vždy zhrnuté opakovanie učiva a rozdelenie tém na národné a svetové.

4. Celkové zhrnutie

Nasledujúca tabuľka, zahŕňa ucelené percentuálne zastúpenie učebného materiálu a množstvo textu s náboženským a s kresťanským obsahom v skúmaných učebniciach. Počtom 8 z toho opisujúce: 2 Pravek a starovek, 3 Stredovek, 3 Novovek. Výskum ukázal rôznorodosť zastúpenia v konkrétnych častiach učebníc, rozdelených pre konkrétne ročníky. Každá učebnica má rozdielny počet stránok, nikdy neprekračuje číslicu 101. Pokiaľ ide o obrazový materiál, fotografie, obrázky, priamky času, mapy a tabulky majú najpočetnejšie zastúpenie v učebniciach Stredoveku. V ostatných učebniciach je ich počet približne rovnaký. V učebniciach Novoveku nenájdeme priamky času, text s obsahom popisujúci náboženstvo a len krátke zmienky o kresťanstve. Pri textoch nesúci obsah s náboženským a kresťanským charakterom, možno sledovať v niektorých kapitolách rozdielnosť autorov pri výklade učebnej látky. Jedná sa konkrétne, pohľad na vznik náboženstva, jeho úlohu, poslanie kresťanstva, jeho poslanie a pôsobenie v spoločnosti. Texty, ktoré popisujú kresťanstvo nekritickým spôsobom je menšina a nájdeme ho pri predstavovaní charakteru kresťanstva, ale už nie pri pôsobení v spoločnosti. Naopak, často sú zdôrazňované chyby, ktorých sa cirkev dopustila. Učebnice Novoveku, jej 2. a 3. časť kresťanstvo a cirkev vôbec už nespomína,

akoby stála stála mimo historického záujmu autorov. Keď aj nájdeme fotografie kostola, ktorý nesie charakter kresťanstva, výklad sa venuje popisu slohu, v ktorom bol postavený. Žiak môže nadobudnúť pocit, akoby už kresťanstvo neplnilo v spoločnosti žiadnu významnú úlohu. Nutno dodať, že učebnice nesú určité stopy socialistického ponímania minulosti.

	U I (v %)	U II (v %)	U III (v %)	U IV (v %)	U V (v %)	U VI (v %)	U VII (v %)	U VIII (v %)
obrázky	36,6	18,6	44,7	43,5	39,7	15	19,6	21,1
mapy	8,4	8,7	10,5	6,9	4,8	6,6	5,8	9,6
časové priamky	5,6	4,3	2,3	1,9	2,4	-	-	-
fotografie	7	28,5	9,4	9,9	7,2	5,1	3,9	3,8
grafy	-	-	2,3	3,9	3,6	1,6	1,9	1,9
tabulky	2,8	1,1	5,8	1,9	4,8	1,6	1,9	3,8
Text s náboženským obsahom	1,4	1,1	2,3	0,9	1,2	-	-	-
Text s kresťanským obsahom	0	1,1	17,6	15,8	8,4	3,3	-	-

Záver

V mojej práci som sa snažil previesť kvantitatívnu analýzu učebníc dejepisu pre základné školy, používaných na druhom stupni, to znamená od 6. do 9. triedy. Počet skúmaných učebníc je 8, každá má iný počet stránok. Obsah je rozdelený na kapitoly a podkapitoly, ktoré sú od seba graficky rozdelené. Nevzniká tým problém, že sa bude žiak v textoch strácať a odpadá hrozba prelínaniu rôznych historických udalostí a súvislostí. Zámerne som zvolil staršie vydanie, ktoré sa používa vo vyučovacom procese. Nakoľko je učebnica nezastupiteľnou pomôckou učiteľa pri výuke, musí sa dbať na to, aby bola vhodným spôsobom zostavená, bola pútavá pre dieťa a tým vzbudila záujem o predladanú učebnú látku. Týmto v podstate plní svoj cieľ. Výuka dejepisu nie je len nahromadenie informácií, ale živý odkaz tých, ktorí pred nami skúšali to, o čo sa snažíme i my. Je veľmi dôležité, akou formou sa učivo prednáša, aké zvolíme pomôcky, štruktúru textu či farebnosť. Pri analýze učebníc som použil štatistickú metódu: percentuálne zastúpenie na jednotlivých stranách vzhľadom k celkovému počtu strán v učebnici. Každá učebnica má svoju tabuľku, kde je zaznamenaný počet jednotlivého materiálu. V práci som nebral ohľad na veľkosť obrazového materiálu, čo nebolo predmetom výskumu, preto môžeme naraziť na určitú nepresnosť.

Nie je vhodné, aby textu bolo príliš veľa vzhľadom na možnosti tej-ktorej vekovej skupiny. Naše učebnice neobsahujú zbytočne mnoho textu, primerane je vždy rozsiahly k danej téme.

Texty sú dopĺňované pomocným materiálom, ako tabuľky, grafy, časové priamky, obrázky s fotografiami. Spomínané materiály pomáhajú žiakom lepšie sa orientovať v časových odstupoch a pamätať si ich, čo plnia hlavne časové priamky a tabuľky. Tieto sú najviac používané v častiach učebníc Praveku a Stredoveku. Veľké zastúpenie vo všetkých učebniciach majú mapy, vždy sú farebne rozlíšené a rôznych rozmerov. Žiakovi pomáhajú v predstavivosti a tým rýchlejšie orientácií v konkrétnych historických udalostiach. Predkladajú tak hranice štátov, ako aj rôzne posuny v bojoch, rozmach obchodu, rôzne archeologické vykopávky a rozvoj priemyslu.

Veľmi vhodným prvkom v našich učebniciach je bohatá farebnosť, ktorá je dôležitá ako u máp, grafov, označenia niektorých častí v textoch, ako otázky, citácie, slovník. Práve farebnosť slúži ako dôležitý faktor, aby bola učebnica pre dieťa pútavá a zaujímavá, čo naše učebnice splňujú.

Najväčšie zastúpenie v učebniciach majú obrázky a fotografie. Napríklad u kreslených obrázkoch nájdeme vyobrazenie pravekého prostredia, ako obydlie, nástrojov, alebo činností.

Neskôr rôzne dobové oblečenia, znaky alebo udalosti, kde nemáme obrazový materiál. Hlavne učebnice Praveku obsahujú veľmi detailné obrázky, aby mal žiak možnosť pozorovať podobu a rozdiely človeka, v rôznych stupňoch vývoja. Obrázky zastúpené vo všetkých učebniciach, ktoré dopĺňajú texty, sú akýmsi dôkazom obsahu, ktorý musí učiteľ pútavo vysvetliť .

Nakolko je kresťanstvo späté dejinami, logicky sa v učebniciach dejepisu vyskytuje, preto množstvo obrázkov má kresťanský charakter. Musíme ale rozlišovať, ktorý obrázok vyslovene prezentuje kresťanstvo, alebo len nesie atribút, ale je len náhodnou súčasťou obrázku. V učebniciach nájdeme obrázky, jak pozitívneho ako i negatívneho charakteru. Pomer textu zaoberajúcim sa kresťanstvom je menší, k pomeru množstva obrázkov kresťanského charakteru.

Z učebníc som ďalej vyhodnotil, koľko z celkového obsahu sa texty zaoberajú náboženstvom a kresťanstvom. Akým spôsobom je prezentované, ako súčasť národných a svetových dejín. Aj keď sa stretávame niekedy s názorom, že náboženstvo je súkromná záležitosť, nejde vymazať z dejín.

Z textov ešte cítiť určitú formu podania z dôb, keď školstvo plnilo úlohu predkladať žiakom všetko čo sa už odohralo za zlé a čo nás čaká za skvelé. Obsah textov nesie často prvky militantnosti a zadostiučinenia. Zaiste musíme prihliadať na fakt, že dejiny kresťanstva priniesli rôzne chyby a v jeho mene boli páchané rôzne krutosti. Určite budeme vždy narážať na rôzne výklady dejín, ale to nie je na škodu, práve naopak, musíme akceptovať aj odlišný názor a tak sa dostať k najreálnejšiemu pohľadu. Podrobne som sledoval texty, ktoré obsahovali zmienky o náboženstve, kresťanstve, alebo samotnej cirkvi. V učebniciach možno vypozerovať práve v súvislosti daných tém rozmanitosť názorov a pohľad rôznych autorov, ktorí sa na zostavovaní učebníc podielali.

Hneď v prvej učebnici, ktorá sa zaoberá pravekom a starovekom, kde sa vôbec nachádzajú prvé zmienky o nadprirodzenom, autor považuje za základ viery v nadpozemské sily v neistote a strachu. Príčinu vidí zo strachu z prírodných javov, ktoré si človek nedokázal vysvetliť. Text neobsahuje žiadnu inú možnosť, príčiny viery človeka. Ďalej texty pokračujú v opísaní zloženia predkresťanského pôsobenia náboženstva, alebo jeho predstáv.

Neskôr v ďalších kapitolách narazíme v súvislosti s históriou niektorých východných štátov zmienky o budhizme, alebo iných nekresťanských náboženstiev. Vždy sa jedná len o krátku informáciu, nevysvetľuje príčinu vzniku, prípadne pôsobenie v spoločnosti, krátko len niektoré zásady ktorými sa jeho stúpenci museli riadiť.

Naopak väčšia pozornosť je venovaná u islámu. Podrobne rozoberá jeho založenie,

zásady, požiadavky na stúpencov, jeho zakladatela a spôsob ako formoval myslenie ľudí a hlavne dejiny. Krátko je citovaný Korán a texty obsahujú bojovnosť stúpencov islámu. Texty ktoré sa zaoberajú s obsahom o nekresťanských náboženstvách je malé percento a učebnice Novoveku ich vôbec nespomínajú.

Do mojej pozornosti som zameral hlavne zmienky v textoch o kresťanstve. Je zaujímavé, že v učebniciach nenájdeme negatívny postoj ku kresťanstvu, naopak je predstavené vhodným spôsobom, ako odkaz jeho zakladatela Ježiša Krista, žiť na zemi čestne, konať dobro a odmietať zlo. V krátkosti sú vymenované zásady kresťanstva a požiadavky na jeho stúpencov. Texty opisujú pojem Biblia, alebo ukrižovanie Ježiša Krista.

Už iná kapitola, ktorá sa zaoberá rozšírením kresťanstva, ho vidí ako náboženstvo chudobných, utláčaných, otrokov, ktorí vo svojej špatnej životnej situácie vidia jediné riešenie, veriť v posmrtný život ktorý bude spravodlivý a dosiahnu odmeny. Práve v tejto kapitole sa kresťanské ideály akosi vytratili a pôsobí ako náboženstvo tých, ktorí ho prijali za okolností nie moc ideálnych.

Nasledujúca kapitola opisuje obdobie po Milánskom edikte, kedy sa mohlo kresťanstvo slobodne vyznávať, opísanie je jeho rozšírenie v spoločnosti a štruktúra cirkvi. Texty majú skôr charakter krátkej informácie.

Horšie je to v prípade posudzovania textov učebníc v pôsobení v spoločnosti Katolíckej cirkvi. Veľmi detailne je opísané jej postupné zbohatnutie, získavanie svetskej moci až po prípady, kedy siahala po násilii. Katolícka cirkev vystupuje, ako skorumpovaná, bohatá a plná ľudí, ktorí využívali svoje postavenie vo vedení cirkvi. Takýto postoj nájdeme vo všetkých častiach učebníc, v ktorých sa opisuje jej pôsobenie. Najväčšie zastúpenie takýchto textov nájdeme v učebniciach Stredoveku. Z textov teda možno vypozerovať, že katolicizmus sklamal, nedržal sa predstáv svojho zakladatela, opätovne sa dopúšťal chýb a tým môže vzbudiť u čitateľa oprávnenosť výpadov proti cirkvi.

Nutno dodať, že súčasťou dejín cirkvi sú aj špatné skúsenosti, ktoré učebnica zmieňuje, ale v textoch prevládajú práve tieto informácie a pozitívneho je veľmi málo. Učebnice nie úplne vhodným spôsobom predstavujú kresťanstvo a už vôbec nie Katolícku cirkev. Dieťa ktoré dostane prvé informácie z našich skúmaných učebníc, môžu uberať príležitosť, vytvoriť si vlastný názor.

Zoznam skratiek

- U I** MICHOVSKÝ, Václav a kol., *Pravěk a starověk pro základní školy : I. část.*
- U II** MICHOVSKÝ, Václav a kol., *Pravěk a starověk pro základní školy : II. část.*
- U III** HROCH, Miroslav a kol., *Středověk pro základní školy : I. část.*
- U IV** HROCH, Miroslav a kol., *Středověk pro základní školy : II. část.*
- U V** HROCH, Miroslav a kol., *Středověk pro základní školy : III. část.*
- U VI** ČAPEK, Vratislav a kol., *Novověk pro základní školy : I. část.*
- U VII** ČAPEK, Vratislav a kol., *Novověk pro základní školy : II. část.*
- U VIII** ČAPEK, Vratislav a kol., *Novověk pro základní školy : III. část.*

Zoznam literatury

- ČAPEK, Vratislav a kol., *Novověk pro základní školy : I. část*, Praha : Scientia 1990.
- ČAPEK, Vratislav a kol., *Novověk pro základní školy : II. část*, Praha : SPN 1991.
- ČAPEK, Vratislav a kol., *Novověk pro základní školy : III. část*, Praha : SPL Práce 1991.
- FISHER, Robert, *Učíme děti myslet a učit se*. Praha : Portál 1997.
- HROCH, Miroslav a kol., *Středověk pro základní školy : I. část*, Praha : SPN 1991.
- HROCH, Miroslav a kol., *Středověk pro základní školy : II. část*, Praha : SPL Práce 1991.
- HROCH, Miroslav a kol., *Středověk pro základní školy : III. část*, Praha : SPL Práce 1991.
- JŮVA, Vladimír et. al., *Základy pedagogiky*, Brno : Paido 2001.
- KELLER, Gustav, *Mami, tati, jak se mám učit?*, Praha : Nový život 1993.
- MAŇÁK, Josef a kol., *Kapitoly z metodologie a pedagogiky*, Brno : Masarykova univerzita 1991.
- MICHOVSKÝ, Václav a kol., *Pravěk a starověk pro základní školy : I. část*, Praha : SPN 1991.
- MICHOVSKÝ, Václav a kol., *Pravěk a starověk pro základní školy : II. část*, Praha : SPL Práce 1991.
- PAŘÍZEK, Vlastimil, *Všeobecná pedagogika*, Praha : SNP 1991.
- PIŤHA, Petr, HELUS, Zdeněk, *Pojetí občanské školy*, Praha : Portál 1996.
- PRŮCHA, Jan, *Přehled pedagogiky*, Praha : Portál 2006.
- PRŮCHA, Jan, *Učení z textů a didaktická informace*, Praha : Academia 1987.
- RAKOUŠOVÁ, Alena, *Integrace obsahu vyučování*, Praha : Grada 2008.
- STEINER, Rudolf, *Výchova dětí a metodika vyučování*, Praha : Baltazar 1993.
- VORLÍČEK, Chrudoš, *Úvod do pedagogiky*, Praha : Karolinum 1994.

Anotacion

Rudolf Machálik: A quantitative analysis of a line of history textbooks for elementary schools, Prague 2010, 42 pages. Bachelor thesis.

The intention of this thesis was to analyze the chosen history textbooks as to their content – what topics they cover, in what amount and in what order. The textbook is supposed to be interesting and gripping in order to be beneficial for the reader in the sense of being a source of new knowledge instead of being just a pile of accumulated information. In spite of the fact that these textbooks were published in 1991 they are didactically flawless – the texts are not too extensive and lots of auxiliary materials are used. I also shortly wrote about the authors.

In analyzing the content of the textbooks I followed the sequence of the topics, the number of chapters and subchapters, the number of tables and charts and the way the authors used and formulated questions. The use of colors to highlight key words can be counted to their credit as it helps the reader to find an easy way through the text. I examined the high number of pictures and their character, the time lines and photographs. I also analyzed the range of materials and texts with the Christian context and their amount using the method of computation of the proportional representation of these topics on respective pages compared to the total number of pages in the textbook.

5 key words:

- textbooks
- history
- Christianity
- pupils
- pictures

Résumé

Rudolf Machálik: Kvantitatívna analýza série učebníc dejepisu pre základné školy. Praha 2010, 42.strán. Bakalárska práca.

Úmyslom práce je analyzovať vybrané učebnice dejepisu, čo všetko obsahujú, v akom množstve a poradí. Učebnica musí byť zaujímavá a pútavá, aby sa výuka nestala iba nahromadeným množstvom informácií, ale aby priniesla čitateľovi ošoh, to znamená zdroj nových poznatkov. Naše učebnice boli vydané v roku 1991, napriek staršiemu vydaniu nie je didakticky závadná, texty nie sú zbytočne obsiahle a často sú použité pomocné materiály. V krátkosti som sa venoval aj autorom. Sledoval som časové rozdelenie tém, množstvo kapitol a podkapitol, koľko učebnica obsahuje tabuliek, grafov a ako autori používali a kládli otázky. Vhodne sú použité farebné rozlíšenia, čím sa žiak ľahšie orientuje v texte. Sledoval som množstvo obrázkov a ich charakter, časových priamok a fotografií. Analyzoval som aj materiály a texty s kresťanským obsahom a v akom množstve sa nachádzajú v učebniciach. V práci som použil štatistickú metodu: percentuálne zastúpenie na jednotlivých stranách vzhľadom k celkovému počtu strán v učebnici.

5 kľúčových slov:

- učebnice
- dejiny
- kresťanstvo
- žiaci
- obrázky

Strany: 42

Slová: 9 797

Znaky s medzerami: 69 415

Znaky bez medzier: 54 824

Odstavce: 1 073

Riadky: 1 793